

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ
ФАКУЛТЕТ БЕЗБЕДНОСТИ
КАТЕДРА ДРУШТВЕНО-ХУМАНИСТИЧКИХ НАУКА

ПОЈАМ, ПОРЕКЛО И ПРОБЛЕМ ДЕФИНИСАЊА
ДЕМОКРАТИЈЕ

- ДИПЛОМСКИ РАД -

Ментор:

Др Мирослав Младеновић
Редовни професор

Студент:

Емилија Миливојевић
175/19

Београд, 2023.

САДРЖАЈ

1. Увод	4
2. Дефинисање појма демократије.....	5
3. Порекло и еволуција демократије	9
3.1 Антички корени демократије	9
3.2 Демократија у савременом друштву	16
4. Проблеми у функционисању демократије	22
4.1 Проблеми у дефинисању демократије	22
4.2 Савремени изазови демократије.....	24
5. Закључак	27
Литература	28

1. Увод

У овом раду ће се анализирати кључни аспекти појма, порекла и проблема дефинисања демократије. Рад ће проучити различите теорије о демократији како би стекао дубље разумевање еволуције овог политичког феномена кроз историју. Поред тога, истраживаће се историјски корени демократије, посебно фокусирајући се на антички свет, како би се сагледао контекст из којег произилазе основне демократске идеје.

У раду ће се размотрити и дилеме с којима се демократија суочава, посебно у плуралистичком контексту, истражујући питање аутономије у односу на контролу, како га поставља Роберт Дал. Рад ће истражити како ови проблеми обликују различите интерпретације демократског система.

Један од кључних фокуса биће и проблем функционисања демократије у савременом друштву. Анализираће се различите перспективе и дефиниције које аутори нуде, истражујући узроке постојећих критика и разнолике приступе овој комплексној теми.

У закључном делу рада, пажња ће се посветити савременим изазовима демократије, укључујући глобализацију, технолошки напредак и утицај медија на политичке процесе. Кроз анализу ових проблема, рад ће поставити питање одрживости демократског система у 21. веку.

Овај рад ће настојати да да свеобухватан преглед различитих погледа на демократију, од античких корена до савремених изазова. Кроз аналитички приступ, ово истраживање ће настојати да да свој допринос дубљем разумевању овог важног политичког концепта.

2. Дефинисање појма демократије

Демократија је сложен политички концепт који се односи на систем власти у којем се кључне политичке одлуке доносе на основу воље већине грађана. Овај систем има дубоке корене у старој Грчкој, где се развио као одговор на аутократске облике владавине. Данас је демократија постала широко прихваћен облик организације друштва широм света, иако се њене варијанте могу разликовати у зависности од контекста и специфичности појединих земаља.

Реч демократија значи власт (kratos) народа (demos) на грчком језику. Њено буквално и етимолошко значење речи је владавина народа. „Владавина је, додуше, активност која мора да има објекат, баш као и субјекат. Ако народ влада, он мора да влада над нечим. А опет, једини могући објекат владавине јесте народ који сачињава државу или политички систем који је предмет разматрања. Отуда је владар у демократији, народ, уједно и онај којим се влада, наиме опет народ. Дакле, може се рећи да је најјасније значење речи „демократија“ да народ влада самим собом“. (Harrison, 2002, стр.12)

У демократском систему грађани имају право да учествују у политичком процесу. То се најчешће постиже изборима, на којима грађани бирају своје представнике у власти, али укључује и друге облике учешћа, као што су референдуми или грађанске иницијативе. Основна идеја је да политичке одлуке одражавају вољу већине. Међутим, овај принцип мора бити уравнотежен са поштовањем права мањина како би се спречила тиранија већине. (Cunningham, 2002)

Демократски систем нужно укључује поштовање основних људских права. То укључује право на слободу изражавања, слободу окупљања, право на правично суђење и друга права која осигуравају достојанство и слободу појединаца. У демократији, влада је ограничена законом. То значи да ни државни службеници

ни грађани нису изнад закона. Владавина права чини темељ демократског поретка тако што обезбеђује равнотежу између моћи и закона. (Cunningham, 2002)

Демократско друштво обично карактерише различитост мишљења и политичких погледа. Разноликост интересовања и идеја доприноси живости политичког дијалога и омогућава представљање различитих група у друштву.

Плурализам признаје да друштво није хомогено и да појединци имају различите интересе, вредности и приоритете. Ова разноликост може произаћи из културних, економских, верских или других фактора. Он подржава слободу удруживања грађана у различите организације, политичке странке, интересне групе или друштвене покрете. Ове групе представљају различите перспективе и настоје да утичу на доношење политичких одлука. (Dahl, 1982)

Плуралистички модел претпоставља надметање између различитих политичких партија и група. Кроз изборе и политички дијалог, ове групе се такмиче за подршку грађана како би оствариле своје циљеве и политичку агенду. У медијима је кључан за осигуравање разноликости информација и погледа доступних грађанима. Слободни и независни медији омогућавају приступ различитим перспективама, што јача јавни дијалог и критичко мишљење. (Dahl, 1982)

Друштво које цени различитост настоји да створи инклузивно окружење у којем се могу чути и поштовати различите перспективе. Упркос разноликости интереса, демократски систем такође захтева равнотежу између заштите мањинских интереса и остваривања општег добра. Постизање ове равнотеже је често сложен процес у којем институције као што су судови и законодавна тела играју кључну улогу. (Dahl, 1982)

Постоји више модела демократије, укључујући представничку демократију, директну демократију, парламентарну демократију и друге. Сваки од ових

модела има своје специфичности и прилагођавања које одражавају политику и културу појединих земаља. (Harrison, 2002)

На крају крајева, демократија није статичан систем, већ динамичан процес који се обликује и прилагођава како се друштво развија. Одржавање демократских принципа захтева ангажовање грађана, поштовање институција и сталну борбу за очување слободе и равноправности.

У демократијама постоји значајна разлика између идеалног концепта (шта демократија треба да буде) и стварности (шта демократија јесте). Процена нивоа демократског управљања у свакој земљи зависи од спровођења демократских принципа кроз различите институције, због чега су они у свакој земљи различити у складу са њеном културом и традицијом.

За разумевање демократије неопходна су два основна принципа: први је политички суверенитет народа као право на самоопредељење, а други је политичка еманципација појединца, што укључује активно учешће грађана. Професор Корнелијус Касторијадис дефинише демократију као пројекат индивидуалне и колективне аутономије, у коме сви грађани имају прилику да учествују у изради закона који су релевантни за друштво. (Arblaster, 2002)

Касторијадис истиче да само ослобађање грађана са политичким правима није довољно за развој демократске културе. Он указује на опасност од „либералне олигархије“ уколико се демократија сведе само на слободне изборе за представнике власти. Централно питање је који садржај живота омогућава да се друштво назове демократским и по чему се квалитет живота у демократском друштву разликује од других. Квалитет живота је неопходно посматрати као предуслов и тест за развој демократије. (Arblaster, 2002)

Демократија, дакле, зависи од квалитета грађана, њихове демократске свести и менталитета. Процес трансформације појединаца у структуре је кључни корак ка

промени њиховог друштвеног статуса и психологије. То значи стварање заједнице са новим начином живота и вредностима.

Демократија не успева увек на сваком месту, захтевајући необичан скуп услова, укључујући писменост, образовање, људска права, праведно судство, организациону аутономију. Поред фактора као што су економски, друштвени, политички и културни, демократију карактеришу и ситуациони фактори. (Dahl, 1982)

Демократија се може идентификовати као отворено друштво, осетљиво на иновације и размену идеја. У прелазном периоду између тоталитаризма и демократије у Источној и Југоисточној Европи, дубоко разумевање демократије постаје кључно. Поред фер избора, потребне су и институционалне промене и корените промене менталитета становништва.

На институционалном нивоу, демократија не може коегзистирати са концентрацијом моћи, монополом политичке моћи, привилегованом политичком елитом и одсуством поделе власти. На психолошком нивоу, демократија захтева идеолошку једнакост, отпуштање колективистичког размишљања и подржавање самосвести грађана. (Dahl, 1982)

Из овог угла демократија се тумачи као начин који захтева и квалитет живота захтева другачије услове у односу на недемократска друштва. Овде се истиче да идеална конструкција демократије није доступна, јер је то динамичан концепт који захтева сталне промене и развој. Стога, чак и у демократским друштвима могу постојати неотворени услови за пуни демократски развој.

Дакле, може се закључити да демократија представља политички систем у којој власт припада грађанима, који имају право да учествују у процесу доношења одлука или да бирају своје представнике.

3. Порекло и еволуција демократије

Демократија, као политички систем, има своје дубоке корене у историји човечанства, а проучавање њеног настанка и еволуције нам омогућава да боље разумемо њен развој током векова. Питање како је рођена и како се развијала демократија постаје кључна за тумачење њеног значаја у савременом друштву.

Историја нам говори да је један од најранијих израза демократских принципа пронађен у старој Грчкој, тачније у граду Атини. Овај период, познат по својим филозофима, уметницима и војним подвизима, био је и тло где се први пут јављају елементи самоуправе и учешћа грађана у политичким процесима. Стога, да бисмо потпуније разумели суштину демократије, обратићемо пажњу на њене античке корене.

Након анализе античких корена демократије, прећи ћемо на савремене манифестације овог политичког система. Светска историја бележи различите облике демократије, од републиканске до представничке демократије, а сваки од ових модела има своје специфичности и доприносе развоју демократских институција. Проучавање савремених облика демократије омогућава нам да боље разумемо изазове са којима се суочава данашње демократско друштво.

3.1 Антички корени демократије

Антички грчки свет, а посебно град Атина током 5. века пре нове ере, представља кључну тачку у историји развоја демократије. Ова епоха обележена је не само филозофским и културним напретком, већ и првим изразима политичке самоуправе грађана. У Атини, демократија није била само формални политички систем, већ и дубоко уткана у ткиво јавног и приватног живота. (Raaflaub, Ober, Wallace, 2007)

Грађани Атине су имали преко потребе и могућности за директно учешће у доношењу одлуке, што је представљало основу демократског идеала. Овде је

замисао једнакости међу грађанима, слободе изражавања и активне улоге у политичким процесима постала реалност. Такав концепт демократије тежио је остварењу општег благостања кроз учешће свих слојева друштва у одлукама које обликују њихову заједницу. (Harrison, 2002)

Грчки филозофи су имали значајан допринос разумевању и развоју концепта демократије током античког периода. Неки од најважнијих грчких филозофа који су говорили и писали о демократији су Сократ, Платон и Аристотел.

Сократ и Платон, два најугледнија филозофа у западној историји, имали су компликован однос са демократијом. Иако су обоје били посвећени потрази за истином и правдом, такође су били веома скептични према ограничењима и ризицима демократске власти. (Harrison, 2002)

Демократија, као визија, заснива се на уверењу да моћ треба да буде у рукама народа. У древној Атини, где је Сократ живео, демократија је била релативно нова визија, која се развила само неколико деценија пре његовог рођења. За Сократа је, међутим, обећање демократије било ослабљено реалношћу демагогије. Демагогија утиче на јавно мњење преко харизматичних лидера који се ангажују у емоционалним позивима, а не као разлог за стицање и задржавање моћи. (Raaflaub, Ober, Wallace, 2007)

У визијама Сократа и Платона, демагогија је представљала озбиљну претњу безбедности и просперитету демократског друштва. Сократова критика демократије није одбацила концепт народне владавине. Уместо тога, био је то апел за прикладнију и одговорнију демократију, која је заснована на пажљивој процени чињеница и трагању за истином. (Raaflaub, Ober, Wallace, 2007)

Сократ је сматрао да демократија може добро да функционише само ако су појединци образовани и способни да критички мисле. По мишљењу Сократа и

Платона, демократија је била подложна утицају демагога који су пленили емоције и предрасуде мноштва. (Harrison, 2002)

Ови демагози нису били забринути за веће благостање, већ за своју моћ и богатство. Искористили су страх, бес и друге непријатне емоције да контролишу људе и обезбеде подршку за своје циљеве. (Harrison, 2002)

За Сократа је раст демагога био знак значајнијег питања у демократским друштвима: одсуство критичког мишљења и образовања међу становништвом. Сократ је сматрао да демократија захтева образовану и информисану јавност да прави разлику између истине и неистине и доноси логичне судове засноване на чињеницама и разуму. (Raaflaub, Ober, Wallace, 2007)

Сада је Сократова критика демократије и његова упозорења о опасностима демагогије релевантнија него икад. У многим регионима света, популистички политичари искоришћавају емоционалне позиве и јасне одговоре да би добили и задржали власт. Они раздвајају земље по етничким, верским и идеолошким линијама и нарушавају институције виталне за демократску администрацију.

Сократова критика демократије није одбацила народну владавину, већ је захтевала разумнији и одговорнији тип демократије. Његова осуда демагогије је сада посебно релевантна, јер као што смо напоменули, популистички политичари широм света користе емоционалне апеле да би стекли и задржали власт. Да бисмо избегли опасности демагогије, морамо се образовати и информисати, критички размишљати и инсистирати да наши лидери учине исто. Само тада можемо развити истински демократско друштво засновано на разуму, правичности и општем добру. (Harrison, 2002)

Платон, поштовани старогрчки филозоф и Сократов ученик, стоји као истакнути критичар демократије, како је то артикулисано у његовом суштинском делу, „Република“. Иако су Платонове критике савремене демократије очигледне,

неопходно је признати сложеност његове перспективе. Платон није категорички одбацио демократију, него се упустио у детаљну анализу која је истраживала и њене предности и недостатке.

У „Републици“ Платон је изразио негативан приступ према демократији, пре свега због свог уверења да политички ауторитет треба поверити појединцима који поседују знање и мудрост. Он је тврдио да значајан део становништва нема потребну политичку компетентност да доноси одлуке на основу информација. Платонова забринутост била је укорењена у потенцијалу да неинформисано доношење одлука доведе до друштвене нестабилности и ерозије праведног управљања. (Raaflaub, Ober, Wallace, 2007)

Једна од тачака Платонове критике била је усмерена на уметност говора и убедљиву моћ јавне реторике. Он је тврдио да уметност убеђивања може бити манипулативна и штетна за потрагу за истином, јер се често позива на емоције, а не на разум. Платон се плашио утицаја харизматичних говорника на масе, плашећи се да би то могло поткопати интегритет демократског доношења одлука. (Raaflaub, Ober, Wallace, 2007)

Платонов погледи на демократију сежу даље од пуког скептицизма, они улазе у дубоко истраживање саме природе управљања, правде и људског стања. У "Републици" Платон користи алегорију пећине да илуструје своју забринутост због непоузданости чулног опажања. Ова алегорија, иако није експлицитно о демократији, наглашава Платонову ширу поенту о ограничењима ослањања на мишљење већине. Он тврди да масе могу бити поколебане илузијама и непотпуним разумевањем, наглашавајући потребу за управљањем од стране образоване елите. (Arblaster, 2002)

Штавише, Платонов погледи према демократији су испреплетени са његовом визијом идеалне државе. У свом предлогу за „краља филозофа“, Платон замишља

владара који поседује не само политичку оштроумност, већ и дубоко разумевање апстрактних и савршених идеала који, према Платону, леже у основи материјалног света. Овај филозофски владар водио би са мудрошћу и посвећеношћу трагању за највишим истинама, превазилазећи флукуације јавног мњења. (Harrison, 2002)

Платонова забринутост због инхерентне нестабилности демократије је очигледна у његовој анализи политичких режима. У "Републици" он оцртава циклични образац политичког пропадања, у којем се демократија претвара у тиранију због неконтролисане потраге за индивидуалним жељама. Платонов страх је да неограничена слобода коју даје демократија може довести до ексцеса и хаоса, утирући на крају пут тиранском владару да успостави ред. (Raaflaub, Ober, Wallace, 2007)

Иако су Платонове критике демократије дубоке, оне такође одражавају његово детаљно ангажовање на сложености управљања. Он је настојао не само да одбаци демократију, већ да изазове размишљање о предусловима за ефикасну и праведну владавину. Платоново наслеђе не лежи само у његовој критици демократије већ и у његовом трајном изазову мислиоцима и вођама да размотре темеље и идеале који би требало да буду у основи једног истински праведног друштва.

Међутим, кључно је напоменути да је Платонов каснији рад „Закони,“ показао прагматичнији поглед на демократију. У овом делу, Платон је разматрао имплементацију одређених демократских институција у правни оквир, указујући на спремност да се у одређеној мери ангажује у демократским праксама. (Arblaster, 2002)

Аристотел, истакнути антички грчки филозоф и Платонов ученик, приступио је концепту демократије са умеренијом и прагматичнијом перспективом од свог учитеља. Аристотелов увид у демократију садржан је у његовом основном делу

„Политика“, где даје свеобухватну анализу различитих политичких система, укључујући демократију.

За разлику од Платона, Аристотел није потпуно одбацио демократију. Уместо тога, он ју је препознао као један од легитимних облика власти, иако са инхерентним снагама и рањивостима. Аристотел је дефинисао демократију као владавину многих, где је политичка моћ у рукама обичних људи. Он је признао да би такав систем могао бити инклузиван, одражавајући интересе и вредности широког спектра становништва. (Raaflaub, Ober, Wallace, 2007)

Аристотел је разликовао два главна типа демократије: чисту демократију и представничку демократију. Чиста демократија, у Аристотеловим терминима, укључује директно учешће грађана у доношењу одлука. Представничка демократија, с друге стране, запошљава изабране званичнике да заступају интересе народа. Аристотел је признао потенцијалне предности оба облика, наглашавајући важност балансирања предности и мана сваког од њих. (Raaflaub, Ober, Wallace, 2007)

Једна од Аристотелових централних брига у вези са демократијом била је могућност да она прерасте у охлократију, термин који је користио да опише владавину мафије коју карактерише доминација ирационалних и импулсивних одлука. Препознао је нестабилност својствену чисто демократским системима, упозоравајући на опасности неконтролисане већинске владавине. Аристотел је био опрезан према претераном егалитаризму, наглашавајући важност уравнотеженог устава који укључује елементе и демократије и олигархије. (Arblaster, 2002)

Аристотел је веровао да ефикасна демократија захтева ангажовано и врлинско грађанство. Он је тврдио да грађани треба да поседују одређени ниво образовања и моралног карактера да би значајно допринели политичком процесу.

Аристотелов нагласак на врлини грађанства као заштите од потенцијалних замки демократије одражава његову посвећеност стварању политичког система који негује опште добро. Аристотелова размишљања о демократији протежу се даље од његове категоризације различитих облика управљања. Он улази у замршеност политичког учешћа, наглашавајући значај средње класе у одржавању стабилног демократског друштва. Аристотел тврди да демократија која напредује захтева снажну средњу класу, јер ова социо-економска група, како је веровао, делује као стабилизујућа сила, спречавајући екстремне разлике у богатству и потенцијал за преокрет у друштву. (Raaflaub, Ober, Wallace, 2007)

Аристотел је такође у своју политичку филозофију увео концепт „мешовитог устава“. Ова идеја сугерише да најстабилнији и најправеднији политички систем укључује елементе демократије, олигархије и монархије, стварајући хармоничан спој учешћа народа, утицаја богатих и мудрости неколицине одабраних. Аристотел тврди да такав мешовити устав помаже да се супротстави слабостима својственим сваком облику власти када се доведе до крајности. (Arblaster, 2002)

Такође, Аристотел повезује демократију са концептом изономије, који означава једнакост пред законом. У својој анализи, он признаје да демократија, у свом идеалном облику, треба да обезбеди једнаке могућности и третман за све грађане. Међутим, брзо истиче да је постизање ове једнакости изазовно и да може бити компромитовано утицајем фракција и политичким маневрисањем.

Занимљиви су Аристотелови ставови о грађанству и политичком учешћу. Он је тврдио да грађани не само да треба да имају реч у управљању, већ и да се активно ангажују у грађанском животу своје заједнице. Грађанство, према Аристотелу, укључује реципрочан однос у којем појединци доприносе добробити државе, а заузврат држава подстиче услове за људски процват. (Raaflaub, Ober, Wallace, 2007)

Даље, значајно је Аристотелово разматрање величине политичке заједнице. Он сугерише да је мали град-држава, или полис, погоднији за постизање демократије која добро функционише. У мањим заједницама је већа вероватноћа да се грађани лично познају, негујући осећај заједничког идентитета и заједничке сврхе. Аристотел је препознао изазове примене демократских принципа на веће, разноврсније популације. (Raaflaub, Ober, Wallace, 2007)

У суштини, Аристотелово истраживање демократије укључује разматрања друштвене структуре, уставне равнотеже и грађанског ангажмана. Његови увиди настављају да одјекују у савременој политичкој теорији, док се креатори политике боре са сложеностју неговања ефикасних и праведних демократских система.

3.2 Демократија у савременом друштву

Демократија у савременом друштву представља темељни принцип који обликује политички пејзаж различитих нација широм света. Представља систем власти у коме власт долази од народа, било директно или преко изабраних представника, наглашавајући важност индивидуалних права, политичког учешћа и владавине права.

Једна од кључних карактеристика демократије у савременој ери је њена прилагодљивост различитим културним, друштвеним и економским контекстима. Савремене демократије се манифестују у низу облика, укључујући либералне демократије које наглашавају индивидуалне слободе, социјалдемократије које укључују снажну улогу државе у обезбеђивању друштвеног благостања и друге хибридне моделе који одражавају јединствене потребе различитих друштава.

Учешће лежи у срцу модерних демократских идеала. Грађани, без обзира на њихово социо-економско порекло, пол или етничку припадност, имају право гласа, осигуравајући да влада одражава колективну вољу народа. Поред тога, напредак у технологији довео је до дигиталне демократије, подстичући повећано учешће грађана кроз онлајн платформе.

Либерална демократија је доминантан и утицајан модел управљања у савременом свету, водећи се либералним принципима и демократским праксама. Укореењена у просветитељским идеалима права појединца, слободе и владавине права, либерална демократија настоји да створи политички систем који штити права појединаца и омогућава колективно изражавање народне воље кроз демократске процесе. (Axtmann, 1996, стр. 23)

Једно од основних начела либералне демократије је заштита права и слобода појединца. Централна идеја је да сви грађани поседују одређена неотуђива права која држава мора да заштити. Ова права често укључују слободу говора, окупљања и вероисповести, као и право на приватност и правично суђење. Правни оквир либералних демократија типично укључује уставне одредбе и систем контроле и равнотеже како би се спречила злоупотреба моћи и осигурала заштита индивидуалних слобода. (Axtmann, 1996, стр. 24)

Демократско управљање у либералним демократијама карактеришу редовни, слободни и фер избори. Грађани учествују у политичком процесу гласањем за представнике који формирају и спроводе политике у њихово име. Принцип политичке једнакости наглашава идеју да глас сваког грађанина има једнаку тежину, промовишући идеју да политичка моћ произилази из сагласности оних којима влада. (Axtmann, 1996, стр. 24)

Владавина права је још један камен темељац либералних демократија. То подразумева идеју да сви појединци, укључујући и оне на положајима власти,

подлежу закону и да су одговорни према њему. Овај принцип осигурава да правни систем функционише непристрасно, третирајући све грађане поштено и праведно. Независно правосуђе игра кључну улогу у одржавању владавине права и заштити грађана од произвољних или неправедних поступака државе.

Плурализам и толеранција су инхерентне карактеристике либералних демократија. Препознајући разноликост мишљења и веровања унутар друштва, ови системи имају за циљ стварање инклузивног окружења у којем различите перспективе могу мирно коегзистирати. Заштита мањинских права је од највеће важности и постоје механизми за спречавање тираније већине, неговање друштва које поштује и прихвата разлике. (Axtmann, 1996, стр. 33)

Либерална демократија такође признаје важност тржишно оријентисане економије. Иако нису синоним за капитализам, либералне демократије генерално подржавају економске системе који промовишу приватна предузећа, конкуренцију и индивидуалну економску слободу. Верује се да динамична и конкурентна економија доприноси општем друштвеном благостању. (Axtmann, 1996, стр. 33)

Са друге стране, социјалдемократија представља посебну варијанту демократског управљања која спаја демократске принципе са посвећеношћу социјалној правди и економској једнакости. Укореењена у социјалистичким идеалима, социјалдемократија има за циљ да ублажи инхерентне неједнакости капитализма путем државне интервенције, социјалних програма и снажног система благостања. Иако дели неке фундаменталне демократске принципе са либералном демократијом, социјалдемократија се разликује у свом приступу економској политици и улози државе у обликовању друштвених исхода. (Przeworski, 1986)

Једна примарна разлика између социјалдемократије и либералне демократије лежи у њиховим перспективама о економским системима. Док оба модела подржавају демократске политичке структуре, социјалдемократија ставља већи нагласак на решавање економских диспаритета кроз мешовиту тржишну економију. Социјалдемократије се залажу за равнотежу између приватног предузећа и државне структуре, користећи владине политике како би осигурале да се користи од економског просперитета праведније дистрибуирају међу становништвом. (Axtmann, 1996)

У социјалдемократијама држава преузима активнију улогу у привреди кроз спровођење програма социјалне заштите, прогресивног опорезивања и прописа који имају за циљ заштиту права радника. Овај интервенционистички приступ је дизајниран да се бави питањима као што су неједнакост прихода, обезбеди мрежу социјалне сигурности и обезбеди приступ основним услугама као што су здравствена заштита и образовање. (Przeworski, 1986, стр. 17)

Улога државе у социјалдемократији протеже се даље од економских разматрања и обухвата посвећеност социјалној правди. Социјалдемократије често дају приоритет политикама које промовишу једнакост, инклузивност и добробит свих грађана. Ово може укључивати мере као што су универзална здравствена заштита, програми приступачног становања и свеобухватне мреже социјалног осигурања. У либералним демократијама, фокус на социјалну правду је такође присутан, али степен укључености државе у решавање друштвених и економских диспаритета може варирати. (Przeworski, 1986, стр. 19)

Политички плурализам је још један заједнички аспект између ова два модела, пошто и социјалне и либералне демократије настоје да негују инклузивна политичка окружења која прихватају различите перспективе. Међутим, социјалдемократије теже да стављају већи нагласак на колективно преговарање и

сарадњу између рада и капитала, настојећи да створе уравнотеженију динамику моћи у економској сфери. (Przeworski, 1986, стр. 22)

Док и социјалне и либералне демократије подржавају индивидуалне слободе и демократско управљање, оне се разликују у својим приступима постизању друштвених циљева и решавању економских неједнакости. Социјалдемократија, са својим нагласком на социјалном благостању и економској интервенцији, настоји да ублажи потенцијалне негативне стране капитализма, стварајући праведније и инклузивније друштво. Насупрот томе, либерална демократија ставља јачи нагласак на принципе слободног тржишта, индивидуалне слободе и ограничену улогу државе у економским пословима. (Axtmann, 1996)

Такође, напредак у технологији довео је до нових облика демократског ангажовања. Дигитална демократија користи моћ интернета и електронских платформи како би олакшала учешће јавности, омогућила директну комуникацију између грађана и креатора политике и побољшала транспарентност. Од система за гласање на мрежи до иницијатива јавних политика, технологија наставља да преобликује слику демократских пракси.

Поред тога, неке демократије укључују елементе директне демократије, омогућавајући грађанима да директно учествују у доношењу одлука путем механизма као што су референдуми или окупљања грађана. Док директна демократија повећава ангажовање грађана, њена ефикасност зависи од чврстих механизма који обезбеђују информисано доношење одлука и спречавају тиранију већине. Еволуција модерних демократија такође укључује растућу свест о одрживости животне средине. Еколошка демократија наглашава интеграцију еколошких брига у демократске процесе доношења одлука, препознајући међусобну повезаност друштвеног, економског и еколошког благостања. (Przeworski, 1986)

У суштини, манифестација модерних демократија је динамична и разнолика, одражавајући стално променљиве тежње и изазове друштва широм света. Способност прилагођавања и инкорпорирања различитих елемената из различитих демократских модела наглашава отпорност и релевантност демократских принципа у решавању сложености савременог управљања.

4. Проблеми у функционисању демократије

Проблеми у функционисању демократије често произилазе из две кључне области. Прво, постоји стална дилема у дефинисању самог појма демократије, с обзиром на различита тумачења и идеологије повезане са њим. Различити политички субјекти различито схватају шта демократија подразумева, што може довести до неслагања и забуне у спровођењу демократских процеса.

Друго, савремени изазови, као што су брза технолошка еволуција, глобализација и економске неједнакости, представљају додатне препреке за стабилно функционисање демократских система. Информациони токови се могу користити за манипулацију јавним мњењем, а економске разлике могу допринети губитку поверења у институције. Ови савремени изазови захтевају стално прилагођавање демократских принципа како би се обезбедило да они одговарају потребама друштва.

4.1 Проблеми у дефинисању демократије

Проблеми дефинисања демократије приказују комплексну природу овог политичког концепта, који је еволуирао вековима и прилагођавао се различитим културним, историјским и филозофским контекстима. Док се демократија често слави као систем који оснажује грађане и осигурава колективно доношење одлука, изазови у креирању прецизне дефиниције произилазе из разноликости тумачења и сложене интеракције њених компоненти.

Један фундаментални изазов у дефинисању демократије лежи у њеној инхерентној субјективности. Различити научници, филозофи и политички теоретичари могу нагласити различите елементе када концептуализују демократију, што доводи до безброј дефиниција које истичу различите аспекте демократског процеса. Нагласак на народном суверенитету, политичкој једнакости, индивидуалним слободама и владавини права може се разликовати,

што доприноси недостатку консензуса о јединственој, универзално прихваћеној дефиницији. (Benoist, 2011)

Културне варијације додатно компликују дефиницију демократије. Оно што чини демократски систем у једном културном контексту можда није у складу са вредностима и праксама другог. Културне, историјске и регионалне специфичности утичу на разумевање демократије, а покушаји да се наметне јединствена дефиниција могу наићи на отпор или погрешно тумачење.

Затим, напетост између директне и представничке демократије уноси сложеност у дефинисање појма. Директна демократија укључује активно учешће грађана у доношењу одлука, док се представничка демократија ослања на изабране званичнике да заступају интересе становништва. Равнотежа између ова два модела, заједно са механизмима за обезбеђивање одговорности, може да варира, што доводи до различитих тумачења онога што чини демократски систем. (Benoist, 2011)

Дефиницијским изазовима доприносе и улога институција и владавине права у демократским системима. Док једни наглашавају важност чврстих институција за очување демократских вредности, други тврде да суштина демократије лежи више у процесу и активном ангажовању грађана него у постојећим формалним структурама. (Benoist, 2011)

Такође, практична примена демократских идеала може варирати, а неслагања између демократске теорије и реалности политичке праксе представљају додатне изазове. Питања као што су изборна манипулација, потискивање бирача и изазови поделе власти наглашавају јаз између идеализованог концепта демократије и његове имплементације.

4.2 Савремени изазови демократије

Савремена демократија се суочава са безброј изазова који тестирају њену отпорност и прилагодљивост у брзом, међусобно повезаном свету 21. века. Док демократија остаје широко прихваћен облик управљања, неколико сложених питања представља значајне препреке њеном ефикасном функционисању.

Један од највећих изазова је пораст популизма и ерозија поверења у демократске институције. Популистички лидери, користећи осећања против естаблишмента, често користе реторику поделе и оспоравају традиционалне демократске норме. Ерозија поверења у политичке институције, подстакнута забринутости због корупције, неједнакости и неефикасног управљања, подрива темељне принципе демократских система. (Sandri, Tomini, 2018)

Технолошки напредак и појава друштвених медија представљају прилике и изазове за демократију. Иако ове платформе олакшавају ширење информација и повећавају ангажовање грађана, оне такође доприносе ширењу дезинформација и манипулацији јавним мњењем. Утицај технологије на изборне процесе, укључујући забринутост због хаковања и онлајн мешања, поставља питања о интегритету демократских избора. (Sandri, Tomini, 2018)

Глобализација представља још један низ изазова за демократско управљање. Економска међузависност, миграције и транснационални ток информација стварају сложеност у којој се традиционалне структуре националних држава тешко сналазе. Способност демократија да се позабаве глобалним питањима, као што су климатске промене и пандемије, захтева сарадничке и прилагодљиве приступе који се могу тешко постићи у оквиру ограничења националне политике. (Benoist, 2011)

Економска неједнакост и друштвена поларизација су хитни изазови који затежу ткиво демократских друштава. Концентрација богатства, заједно са

диспаритетима у приступу образовању, здравственој заштити и економским могућностима, може довести до осећаја обесправљености и допринети друштвеним поделама. Ове неједнакости, ако се не реше, могу поткопати инклузивне темеље демократије. (Benoist, 2011)

Поред тога, претња ауторитарне регресије представља изазов за глобално ширење демократије. Неке нације су биле сведоци назадовања ка аутократској управи, ограничавању политичких слобода, сузбијању неслагања и ограничавању независности правосуђа. Утицај ауторитарних режима на међународној сцени такође може утицати на глобалну путању демократских вредности. (Sandri, Tomini, 2018)

Еколошка криза представља нови изазов са дубоким импликацијама на демократско управљање. Потреба за хитном и координисаном акцијом за решавање климатских промена сукобљава се са краткорочним изборним циклусима и супротстављеним интересима унутар демократских система. Успостављање равнотеже између одрживости животне средине и политичке воље за спровођење неопходних реформи представља значајан изазов за демократска друштва. (Sandri, Tomini, 2018)

Пандемија COVID-19 истакла је тензије између императива јавног здравља и демократских принципа. Хитне мере, иако су неопходне за јавну безбедност, изазвале су забринутост због концентрације извршне власти, ограничења грађанских слобода и потребе за транспарентним процесима доношења одлука током криза.

Савремени изазови демократије су вишеструки и међусобно повезани. Решавање ових изазова захтева промишљена и иновативна решења која прилагођавају демократске принципе сложености савременог света. Кретање у деликатној равнотежи између очувања индивидуалних слобода и решавања глобалних

питања биће од кључног значаја за обезбеђивање континуиране виталности и релевантности демократског управљања.

5. Закључак

Термин демократија, укоренен у грчким појмовима демос (народ) и кратос (владавина), еволуирао је вековима, прилагођавајући се различитим историјским, културним и филозофским контекстима. Историјско путовање од античких грчких градова-држава до модерних националних држава видело је да се демократија претвара у различите облике, од директног учешћа до представничког управљања.

Међутим, показало се да је дефинисање демократије детаљан и изазован подухват. Субјективност термина је очигледна у разноликости тумачења, наглашавајући различите аспекте као што су народни суверенитет, политичка једнакост, индивидуалне слободе или владавина права. Културне варијације додатно компликују ствар, наглашавајући потребу да се препознају и поштују различити изрази демократских идеала у различитим друштвима.

Изазови у дефинисању демократије превазилазе семантику. Напетост између директне и представничке демократије, еволуирајућа природа концепта и утицај културних, технолошких и глобалних промена доприносе сложеностима које су својствене успостављању универзално прихваћене дефиниције. Штавише, практична примена демократских идеала често се суочава са препрекама, у распону од питања потискивања бирача до потенцијалне ерозије демократских институција.

Признавање комплексности овог политичког концепта омогућава свеобухватније разумевање принципа који су у основи модерних политичких система. Док се друштва крећу по савременом путу, борећи се са питањима поверења, популизма, технолошког утицаја и глобалне међусобне повезаности, потрага за дефинисањем демократије остаје саставни део обезбеђивања њене релевантности и ефикасности у динамици политичког света која се стално развија.

Литература

- Arblaster, A. (2002). Democracy. University of Sheffield.
- Axtmann, R. (1996). Liberal Democracy Into the Twenty-first Century: Globalization, Integration and the Nation-state. Manchester University Press. UK
- Benoist, A. (2011). The Problem of Democracy. University of Paris.
- Cunningham, F. (2002). Theories of Democracy: A Critical Introduction. Routledge, London.
- Dahl, R. A. (1982). Dilemmas of Pluralist Democracy: Autonomy Vs. Control. Yale University Press.
- Harrison, R. (2002). Democracy. Routledge, London.
- Przeworski, A. (1986). Capitalism and Social Democracy. Cambridge University Press.
- Raaflaub, K. A., Ober, J., & Wallace, R. W. (2007). Origins of Democracy in Ancient Greece. University of California Press.
- Sandri, G., & Tomini, L. (2018). Challenges of Democracy in the 21st Century: Concepts, Methods, Causality and the Quality of Democracy. Taylor & Francis, London

ИЗЈАВА О АКАДЕМСКОЈ ЧЕСТИТОСТИ

Изјављујем да сам у приложеном раду поштовао/ла сва правила о академској честитости.

Овај писани рад резултат је искључиво мог личног рада, темељи се на мојим истражиањима и ослања се на наведену литературу.

У Београду, дана _____ године.

Потпис студента:
